

РОЗДІЛ VI. ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

УДК 37.015.31-053.6:781.65

Сюй Бінцзе

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0009-0008-6583-5371

DOI 10.24139/2312-5993/2025.04/213-220

МУЗИЧНО-ІМПРОВІЗАЦІЙНІ УМІННЯ ПІДЛІТКІВ: НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

У статті висвітлено особливості музично-імпровізаційних умінь підлітків та розглянуто можливі підходи до заохочення дітей музичною імпровізацією. На основі загальнонаукових та конкретно-наукових методів дослідження виявлено психологічні аспекти заохочення підлітків до музично-імпровізаційної діяльності (зменшенні страху перед помилками, психотерапевтична підтримка). Сконцентровано увагу на соціальні фактори та соціальне оточення, котрі відіграють особливу роль у розвитку музично-імпровізаційних умінь дітей підліткового віку. Узагальнено педагогічні підходи до заохочення підлітків музичною імпровізацією, котрі прослідковуються завдяки інтеграції музичної імпровізації в освітній процес (створення безпечного середовища, поступове введення музичної імпровізації, використання різних жанрів музики) та використанню сучасних технологій (музичні програми та додатки, онлайн-платформи).

Ключові слова: імпровізація, музична імпровізація, музична освіта, підлітки, педагогічні підходи, заохочення.

Постановка проблеми. Музична імпровізація є важливим аспектом музичної освіти, що сприяє розвитку творчих здібностей, музичного слуху та емоційної виразності особистості. Особливо значущим представлений процес є для підлітків, оскільки він впливає на особистісний розвиток та самовираження дітей. Незважаючи на численні переваги музичної імпровізації, діти підліткового віку часто уникають її, зокрема через страх помилитися або недостатню підтримку з боку оточуючих. Саме тому, на часі важливо сконцентрувати увагу на способах заохочення підлітків до музичної імпровізації, аналізуючи педагогічні методики, психологічні аспекти та соціальні фактори.

Аналіз актуальних досліджень. Звертаючись до проблеми музично-імпровізаційних умінь підлітків особливого значення набувають праці І. Денисюк, об'єктом дослідження яких є музична імпровізація. Специфіка опанування імпровізацією на уроках вокалу стала об'єктом наукового пошуку А. Шевченко. До питання музично-імпровізаційних умінь студентів зверталися М. Демідова та Мен Мен. У контексті досліджуваного феномену на особливу увагу заслуговують праці іноземних дослідників, зокрема А. Берковіц (A. Berkowitz), Д. Бейлі (D. Bailey), котрі звертаються до проблеми імпровізації в

музичному мистецтві. Деталізує музичну імпровізацію як засіб креативних здібностей особистості Р. Сойєр (R. Sawyer). Натомість, Е. Сарат (E. Sarath) фокусує увагу на імпровізації в музичній освіті. Однак, аналіз наукової думки уможливорює зазначити, музично-імпровізаційні уміння підлітків не були предметом цілісного дослідження, що і зумовило звернення до заявленої проблематики.

Мета статті – висвітлити особливості музично-імпровізаційних умінь підлітків та розглянути можливі підходи до заохочення дітей музичною імпровізацією.

Методи дослідження. З метою одержання результатів нашого дослідження та реалізації поставленої мети, ми керувались низкою наукових методів. Аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, що складають спектр загальнонаукових методів уможливили з'ясувати стан розробленості проблеми досліджуваного феномену. Порівняльно-зіставний та структурний аналіз забезпечили виокремлення психологічних, соціальних аспектів, а також представити наукові підходи щодо заохочення підлітків музичною імпровізацією.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до теоретичних основ музичної імпровізації можемо стверджувати, остання базується на здатності музиканта створювати нові мелодії, гармонії та ритми в реальному часі. Для дітей підліткового віку означений процес є надзвичайно важливим. Володіючи знаннями з музичної грамоти, гармонії, ритміки та формоутворення, музична імпровізація дозволяє підліткам вільно виражати власні емоції, пропагувати окремі ідеї та, в цілому, набути віртуозних умінь і навичок, майстерного виконання. Більш того, музична імпровізація сприяє розвитку музичного мислення та творчих здібностей.

Звертаючись до наукових розвідок Р. Сойєра нами було встановлено, музична імпровізація розвиває такі навички, як: творче мислення, емоційну експресію, комунікаційні навички. Так, згідно думки науковця, творче мислення відповідає за стимуляцію креативності, оскільки музикант змушений знаходити нові музичні рішення в режимі реального часу. Натомість, емоційна експресія корелюється із вміннями виражати емоції та особисті почуття через музичні фрази, тоді як комунікаційні навички забезпечують здатність слухати та взаємодіяти з іншими музикантами в межах ансамблю (Sawyer, 2006).

Керуючись науковими поглядами та зважаючи на власний досвід ми можемо стверджувати, музична імпровізація сприяє розвитку

музично-імпрровізаційних умінь дітей підліткового віку. Під таким кутом зору, на основі аналізу та узагальнення наукової літератури (А. Берковіц, Е. Сарат) нами було виокремлено психологічні аспекти розвитку музично-імпрровізаційних умінь підлітків та доведено, музична імпрровізація сприяє розвитку емоційного інтелекту, креативності та самооцінки у дітей підліткового віку. Важливими факторами є підтримка з боку викладачів та позитивне ставлення до помилок. В умовах, коли підлітки відчують себе вільно та впевнено, їхні імпрровізаційні уміння та, загалом, музична діяльність стає більш продуктивною та креативною (Berkowitz, 2010; Sarath, 2013).

Вважаємо, музично-імпрровізаційні уміння підлітків залежать не тільки від технічної підготовки виконавців, але і від бажання самих дітей. Саме тому, заохочення до музичного мистецтва та заняття музикою є ціннісним в означеному питанні. Заохочення підлітків до музичної імпрровізації базується на відповідних сприятливих умовах, які включають доступ до музичних інструментів, організацію уроків, майстер-класів, участь у конкурсах, також заохочення до експериментування та створення власних музичних творів (Денисюк, 2016). Під таким кутом зору вважаємо за належне розглянути психологічні аспекти заохочення підлітків до музично-імпрровізаційної діяльності, котра впливає на їхні уміння. Останні криються в зменшенні страху перед помилками та психотерапевтичній підтримці.

Принагідно зауважити, переважна більшість дітей підліткового віку бояться імпрровізувати через страх помилитися. Тому, задля подолання означеного страху важлива підтримка та мотивація, як з боку вчителів, так і батьків. Допомога старших заохочує дітей підліткового віку до нових звершень, а головне не лякатися помилок чи труднощів. Також, корисними є ігрові методики (навчання через гру). У підлітковому віці доречними виступають музичні батли або імпрровізаційні змагання, які перетворюють музичне навчання на креативний освітній процес, а головне менш стресовий. У випадках, коли страх музичної імпрровізації пов'язаний з глибокими психологічними проблемами, може бути корисною робота з психотерапевтом або психологом. Психотерапія допомагає підліткам розібратися та подолати власний страх та невпевненість.

Музично-імпрровізаційні уміння дітей підліткового віку корелюються із соціальними факторами та соціальним оточенням. Свою думку ми аргументуємо тим, що підлітки постійно орієнтуються

на своїх однолітків. Тому, варто створити підтримуюче музичне співтовариство, діяльність якого передбачає, наприклад, колективні уроки, музичні табори чи фестивалі. Зазначимо, в межах колективних уроків, підлітки мають можливість обмінюватися ідеями, підтримувати один одного, а також демонструвати в колі однолітків свої уміння та навички. Натомість, нові знайомства, обмін досвідом – уможлиблює участь дітей в музичних таборах чи фестивалях (Демідова, 2012).

У контексті досліджуваного феномену, вагомим мотивуючим фактором музично-імпрровізаційних умінь підлітків є приклади для наслідування (виступи фахівців відповідної галузі, відео-уроки тощо). Так, запрошення відомих музикантів для проведення майстер-класів або виступів, де вони демонструють власні музично-імпрровізаційні навички, а також використання у практиці роботи з підлітками відео-уроків та інтерв'ю з музикантами, які розповідають про власний шлях в імпрровізації є досить доречним і важливим важелем в музичній освіті дітей підліткового віку (Шевченко, 2016).

Звертаючись до проблеми музично-імпрровізаційних умінь підлітків доцільно сконцентрувати свою увагу на педагогічних підходах до заохочення дітей підліткового віку музичною імпрровізацією. Останні систематизовано нами в таблиці 1. «Педагогічні підходи до заохочення підлітків музичною імпрровізацією» (див. табл.1).

Таблиця 1

**Педагогічні підходи до заохочення підлітків музичною
імпрровізацією**

Педагогічний підхід	Особливості
Інтеграція музичної імпрровізації в освітній процес	
Створення безпечного середовища	Створення атмосфери, де помилки розглядаються як частина навчання, а не як невдача
Поступове введення музичної імпрровізації	Починати з простих вправ, таких як імпрровізація на одній ноті або в межах одного акорду, поступово ускладнюючи завдання
Використання різних жанрів музики	Імпрровізація в різних стилях музики, що допоможе знайти власний музичний голос.
Використання сучасних технологій	
Музичні програми та додатки	Використання додатків, що надають музичні бекграунди для імпрровізації
Онлайн-платформи	Проведення онлайн-сесій з музичної імпрровізації, де підлітки можуть обмінюватися власними знаннями та досвідом

На основі аналізу та узагальнення запропонованої нами таблиці 1 можемо констатувати, заохочення підлітків до музичної імпровізації фокусується на двох складових, а саме: інтеграції музичної імпровізації та використанні сучасних технологій в освітньому процесі. Аргументуємо, одним із ключових способів заохотити дітей підліткового віку до музичної імпровізації є інтеграція останньої в освітній процес закладів шкільної чи позашкільної освіти. Інтеграція музичної імпровізації в освітній процес можлива завдяки низки педагогічних підходів, зокрема:

- створення безпечного середовища;
- поступове введення музичної імпровізації;
- використання різних жанрів музики.

Констатуємо, створення безпечного середовища для підлітків з метою розвитку їхніх музично-імпровізаційних умінь є важливим аспектом формування творчої та самодостатньої особистості. Перебуваючи у фазі активного самопізнання та експериментів, підлітки потребують особливої уваги та підтримки. В свою чергу важливо, щоб таке середовище було сприятливим для розкриття потенціалу кожного підлітка, стимулювало їх до творчих пошуків та водночас забезпечувало психологічну безпеку. Наголосимо, створення безпечного середовища для дітей підліткового віку вимагає комплексного підходу, зокрема психологічну безпеку, підтримку спільноти однодумців, практичне навчання тощо. В сукупності це основні складові успішного розвитку молодих музикантів. Забезпечуючи означені умови, підлітки з легкістю розкривають свій власний творчий потенціал та демонструють впевненість у власних силах (Мен, Мен, 2012).

Аналізуючи табл. 1 ми доходимо висновку, важливим компонентом музичного виховання підлітків є поступове введення музичної імпровізації. Послідовний підхід дозволяє дітям підліткового віку засвоїти основи музичної теорії, розвинути технічні навички. Музична імпровізація сприяє покращенню музичних навичок підлітків, таких як слух, ритм та техніка гри на інструменті. Поступове введення імпровізаційних завдань дозволяє дітям практикувати означені навички у цікавій та динамічній формі. Наприклад, початок роботи з простих імпровізаційних вправ на основі знайомих мелодій допомагає підліткам відчувати впевненість у власних силах. Тоді як поступовий перехід – забезпечує вирішення більш складних завдань.

Вимагаючи знання музичної теорії, зокрема гармонії, мелодії та ритму, поступове введення музичної імпровізації уможливорює підлітків до застосування теоретичних знань на практиці, що поглиблює їхнє розуміння музичних принципів. У свою чергу це допомагає дітям краще усвідомлювати структуру музичних творів та розвивати здатність до музичного аналізу музики (Bailey, 2023).

Ключовим фактором музично-імпровізаційних умінь підлітків є використання різних музичних стилів, що пояснюємо, перш за все, розширенням музичного кругозору та удосконаленням технічних навичок дітей. Кожен музичний стиль відзначається унікальними рисами, гармонійними структурами, ритмічними малюнками та виразними засобами. Звертаючись до різноманітних стилів, підлітки отримують доступ до широкого спектру музичних ідей. Водночас, окремі музичні стилі вимагають різних технічних навичок. Наприклад, джазова імпровізація часто базується на складних гармонійних прогресіях та ритмічних структурах, тоді як блюзова імпровізація є більш ліричною та емоційною (Yaremchuk, 2022).

Ми стверджуємо, музика є універсальною мовою, яка згуртовує людей з різних культур та традицій. Використання різноманітних музичних стилів, включаючи етнічну музику з різних куточків світу, сприяє крос-культурному збагаченню. Як наслідок, музиканти-підлітки відкривають для себе нові музичні традиції, інтегруючи їх до своєї творчості.

Отже, використання різних музичних стилів у процесі музичної імпровізації є важливим аспектом, котрий сприяє не тільки розвитку музично-імпровізаційних умінь дітей підліткового віку, а і розвитку їх як творчих особистостей, що криється в розширенні музичного кругозору, розвитку технічних та композиційних навичок, збагаченні музичного виразу та знаходженні особистісного унікального голосу.

Акцентуючи увагу на педагогічних підходах до заохочення підлітків музичною імпровізацією, які узагальнено в табл.1, нами було з'ясовано, використання сучасних технологій в освітньому процесі є вкрай актуальним і дієвим рішенням щодо проблеми досліджуваного феномену. Сучасні технології значно спрощують процес навчання та опанування навичками музичної імпровізації. Так, важливо звертатись до музичних програм та додатків, а також онлайн-платформ, що уможливлюють до музичних бекграундів та проведенні онлайн-сесій з імпровізації.

Отже, заохочення підлітків до музичної імпровізації є багатогранним процесом, що включає педагогічні, психологічні та

соціальні аспекти. Створення безпечного та підтримуючого середовища, використання сучасних технологій, організація соціальних заходів значно підвищують інтерес дітей підліткового віку до музичної імпровізації, що сприяє особистісному та творчому розвитку особистості.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На основі застосування загальнонаукових та конкретно-наукових методів дослідження було висвітлено особливості музично-імпровізаційних умінь підлітків та розглянуто можливі підходи до заохочення дітей музичною імпровізацією. Доведено, музично-імпровізаційні уміння дітей підліткового віку залежать від психологічних (зменшенні страху перед помилками, психотерапевтична підтримка), соціальних (соціальні фактори, соціальне оточення) аспектів. Обґрунтовано педагогічні підходи до заохочення підлітків музичною імпровізацією. Останні базуються на інтеграції музичної імпровізації в освітній процес (створення безпечного середовища, поступове введення музичної імпровізації, використання різних жанрів музики) та використанні сучасних технологій (музичні програми та додатки, онлайн-платформи).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми музично-імпровізаційних умінь підлітків та потребує її подальшого розроблення за такими перспективними напрямками як висвітлення принципів та методів формування музично-імпровізаційних умінь дітей підліткового віку, надати методичні рекомендації щодо удосконалення музично-імпровізаційних умінь підлітків на заняттях з музики.

ЛІТЕРАТУРА

- Демідова, М. (2012). Діагностика сформованості музично-імпровізаційних умінь у студентів педагогічних університетів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського*, 11, 143–150 (Demidova, M. (2012). Diagnostics of the formation of musical and improvisational skills in students of pedagogical universities. *Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky*, 11, 143–150).
- Денисюк, І. (2016) Музична імпровізація: від учителя до учня. *Мистецтво та освіта*, 2, 18–21 (Denysiuk, I. (2016) Musical improvisation: from teacher to student. *Art and education*, 2, 18–21).
- Мен, Мен (2012). Дослідно-експериментальна робота з формування музично-імпровізаційних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 107, 117–124 (Men, Men (2012). Research and experimental work on the formation of musical and improvisational skills in future teachers of musical art. *Scientific notes of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov*, 107, 117–124).

- Шевченко, А. (2016). Методичні особливості опанування імпровізації на уроках джазового вокалу. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1 (7), 231–239 (Shevchenko, A. (2016). Methodological features of mastering improvisation in jazz vocal lessons. *Current issues of art education and upbringing*, 1 (7), 231–239).
- Bailey, D. (2023). Improvisation: Its Nature and Practice in Music. *Da Capo Press*, 9–14.
- Berkowitz, A. (2010). The Improvising Mind: Cognition and Creativity in the Musical Moment. *Oxford University Press*, 22–28.
- Sarath, E. (2013). Improvisation, Creativity, and Consciousness: Jazz as Integral Template for Music, Education, and Society. *SUNY Press*, 16–21.
- Sawyer, R. (2006). Explaining Creativity: The Science of Human Innovation. *Oxford University Press*, 34–37.
- Yaremchuk, Y. (2022). The Formation of Improvisation Skills in Future Bayan Accordion Teachers in the Process of Performance Training. URL: https://www.intellectualarchive.com/Journal_Files/IAJ_2022_06_9.pdf

SUMMARY

Xu Bingjie. Musical and Improvisational Skills of Adolescents: a Scientific Perspective

The article highlights the peculiarities of musical improvisational skills of adolescents and considers possible approaches to encouraging children to use musical improvisation. On the basis of general scientific and specific scientific research methods, the psychological aspects of encouraging adolescents to engage in musical improvisational activities (reducing the fear of mistakes, psychotherapeutic support) are revealed. Attention is focused on social factors and social environment, which play a special role in the development of musical and improvisational skills of adolescent children. The pedagogical approaches to encouraging adolescents to use musical improvisation are generalized, which can be traced through the integration of musical improvisation into the educational process (creating a safe environment, gradual introduction of musical improvisation, using different genres of music) and the use of modern technologies (music programs and applications, online platforms).

Key words: improvisation, musical improvisation, music education, adolescents, pedagogical approaches, encouragement.

УДК 378.147:005.322:793.3

Ірина Ткаченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-7612-1082

DOI 10.24139/2312-5993/2025.04/220-229

ЛІДЕРСТВО І КОМАНДНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ХОРЕОГРАФІЧНИМИ ПРОЄКТАМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

У статті розглянуто особливості управління хореографічними проєктами в освітньому просторі з акцентом на лідерство та командну взаємодію як ключові чинники їх ефективної реалізації. Здійснено порівняльно-зіставний та структурний аналіз основних етапів управлінського процесу: планування, організації, реалізації, контролю та оцінки результатів. Виокремлено специфіку хореографічного проєктування, зокрема його